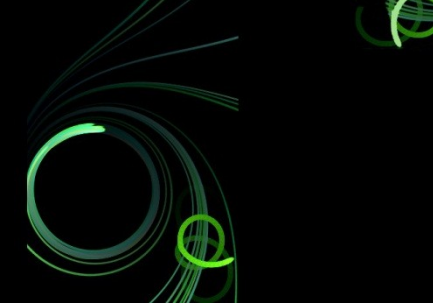

Transformacja czasopism tradycyjnych do postaci elektronicznej otwartej

Bożena Bednarek-Michalska, UMK 2012

Czasy transformacji?

Zmiany w komunikacji naukowej od lat 90.

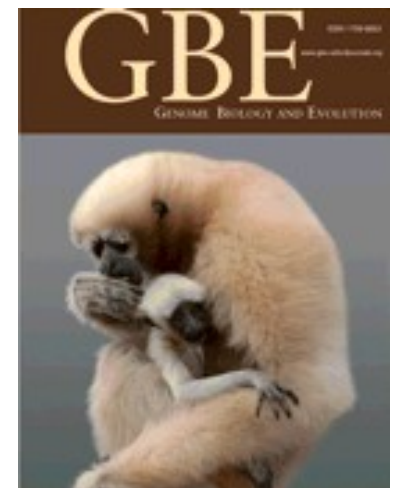
Globalizacja przepływu wiedzy – Internet

Wzrost liczby czasopism elektronicznych lub hybrydowych – (Lista regensburska <http://ezb.uni-regensburg.de/about.phtml?bibid=UBR&colors=7&lang=en> ma 65139 tytułów czasopism naukowych ze wszystkich dziedzin wiedzy, w tym 10257 tylko online. 36771-darmowe).

Pojawienie się alternatyw dla czasopism (repozytoria)

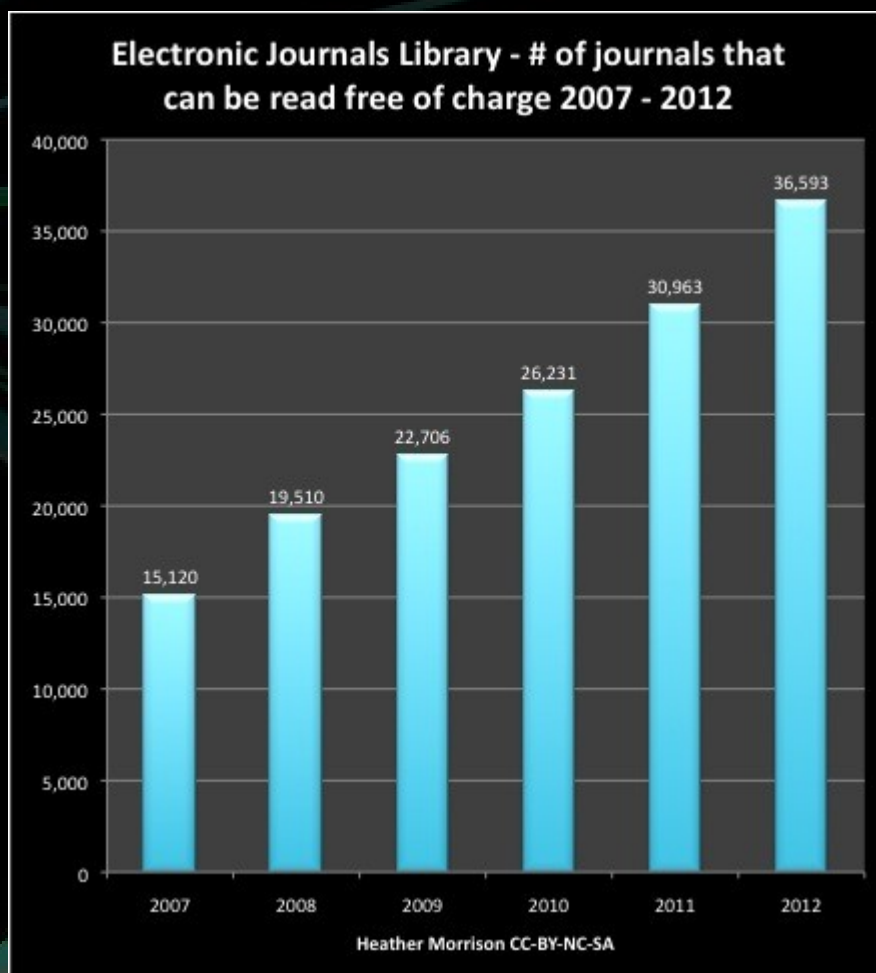
Pojawienie się nowego nurtu i modelu publikowania naukowego
open access

Wzrost liczby czasopism otwartych – ponad 36 tys.

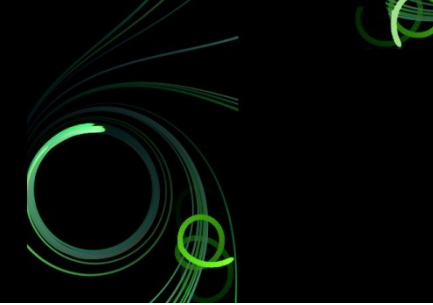
Oxford Open Access

Wzrost liczby czasopism otwartych od 2007 roku

Heather Morrison, *Dramatic Growth of Open Access* (seria publikacji), October 2012. Simon Fraser University School of Communication. Tryb dostępu: <http://poeticeconomics.blogspot.ca/2012/10/thank-you-open-access-movement.html>.

9 ważnych kroków w transformacji

1. Uzmysłowanie sobie problemu i decyzja o kierunku zmian, zaangażowanie wszystkich zainteresowanych stron i wyjaśnienie sobie rozbieżności.
2. Podjęcie decyzji co do formy czasopisma – hybrydowe czy tylko elektroniczne, otwarte czy zamknięte?
3. Przyjęcie odpowiedniego modelu biznesowego i zapewnienie stabilności finansowej czasopisma.
4. Zdecydowanie o usługach, jakie chcemy prowadzić i ich funkcjonalnościach (profil dla autorów, profil dla recenzentów, udostępniania dla czytelników, promocja i marketing, itp.)
5. Przyjęcie rozwiązań technicznych (obsługa uczelniana, outsourcing), wybór oprogramowania (open source bezpłatny, komercyjne narzędzie odpłatne)
6. Utrzymanie standardów jakościowych (recenzowanie, korekta wielostopniowa, metadane, archiwizacja długoterminowa, formaty plików itp.)
7. Wzmocnienie widoczności czasopisma w Internecie i świecie nauki (wyszukiwarki naukowe, bazy cytowań, bazy naukowe, repozytoria).
8. Zapewnienie długoterminowej dostępności czasopisma – wybór archiwum lub repozytorium dla wieczystego przechowywania
9. Analiza trendów i przyszłych zmian dla czasopisma

Określenie problemu i decyzja

1 krok

- uzmysłowienie sobie problemu (mało czytelników, niski impact factor, nieciekawý design, kosztowne przedsięwzięcie, brak rąk do pracy);
- decyzja o przyszłości czasopisma (zmieniamy wszystko i nadal publikujemy czasopismo czy zamykamy interes?);

Jeśli decyzja będzie na TAK – to jak działamy?

- zaangażowanie wszystkich zainteresowanych stron do zmian (debatujemy ze wszystkimi, szukamy sojuszników i doradców);
- wyjaśnienie sobie rozbieżności i przygotowania planu działania na najbliższe 5 lat (tyle potrzebuje czasopismo, żeby się sprawdzić).

Pytanie, na które trzeba sobie odpowiedzieć podczas dyskusji

Czy nasi czytelnicy są gotowi na transformację?

Czy nasz wydawca jest gotowy do zmian? Jaki model zechce przyjąć?

Czy my jesteśmy gotowi na zmianę wydawcy w razie rozbieżnych poglądów?

Czy nasi redaktorzy dadzą sobie radę z nową formą i modelem?

Czy będziemy udostępniali wszystko w sposób otwarty?

Czy zdigitalizujemy wcześniejsze numery?

Gdzie będziemy całość archiwizować?

Czy mamy jakieś modele do naśladowania? Na kim się wzorować?

I znacznie więcej...

Hybrydowe czy tylko elektroniczne, otwarte czy zamknięte?

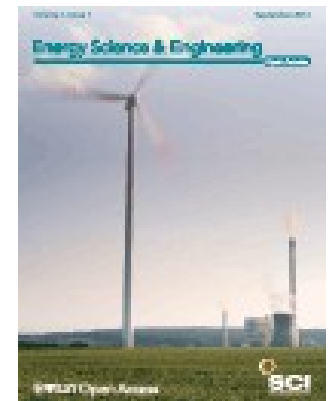
2 krok

- Hybrydowe – częściowo drukowane, (np. na życzenie czytelnika, dla bibliotek, dla subskrybentów) ale z pełną wersją elektroniczną. Dwie równoległe formy dla zachowania ciągłości.
- Tylko elektroniczne – likwidujemy druk, przechodzimy na platformę dedykowaną dla czasopism elektronicznych (open source lub komercyjną lub własną)

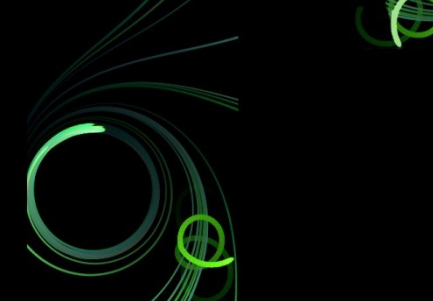
Otwarte – open access – dostępne w Internecie dla wszystkich bez ograniczeń (dostępne nie oznacza wolne) z klauzulą copyright lub na wolnych licencjach.

- Zamknięte – toll access – dostępne tylko dla subskrybentów, z klauzulą copyright.

Wiley open access

Formy publikowania współczesnych czasopism

Tradycyjna - zamknięta

Wszystkie zasoby płatne

Wszystkie prawa
zastrzeżone

Za produkcję płaci
wydawca

Recenzowanie ukryte,
ekspertskie

Nowoczesna - otwarta

Wszystkie zasoby
darmowe

Niektóre prawa
zastrzeżone - wolne
licencje

Za produkcję płaci autor,
instytucja, fundacja,
sponsor

Recenzowanie jawne +
komentarze czytelnicze

Hybrydowa (mieszana)

Część zasobów
bezpłatna

Copyright + inne
swobodniejsze licencje

Za produkcję płaci
wydawca + autor i inni
donatorzy

Recenzowanie ukryte,
ekspertskie + jawne +
komentarze czytelnicze

Modele biznesowe stosowane w świecie

3 krok

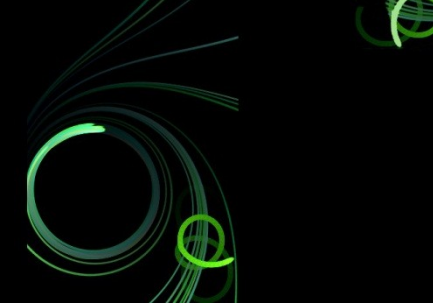
- Advertising – przychody z reklam;
- Endowments – stałe dotacje;
- Fund-raising – granty z różnych fundacji;
- Hybrid OA journals – przygody od autorów i ich instytucji + fundusze wydawcy;
- Institutional subsidies – bezpośrednie lub pośrednie dopłaty instytucji naukowej;
- Membership dues – przychody ze składek członkowskich;
- Priced editions – fundusze wydawcy (większość numerów jest odpłatna, niektóre numery są otwarte, np. starsze);
- Publication fees – autorzy lub instytucje naukowe pokrywają koszty produkcji po publikacji;
- Submission fees – autorzy i instytucje wnoszą opłaty za przesłanie tekstu do redakcji, nie jest to jednoznaczne z przyjęciem do druku;
- Volunteer effort – publikowane wysiłkiem społecznym.

lub mieszane

Springer open

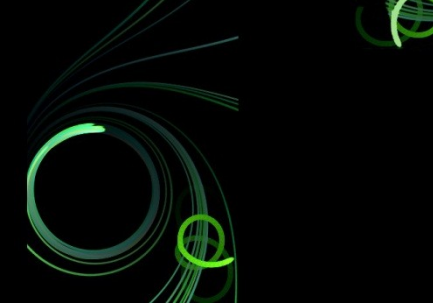
Usługi i funkcjonalności systemu

4 krok

- Odrębne moduły dla autorów, recenzentów, redaktorów i korektorów;
- RSS, Alert, Newsletter – powiadamianie o nowych numerach, o artykułach, które lubią czytelnicy;
- Indeksy: słów kluczowych, autorski, tytułów;
- Wyszukiwanie: proste, zaawansowane;
- Komentarze otwarte przy każdym artykule;
- Przewodnik i instrukcja dla użytkowników systemu;
- Statystyki użytkowania zasobu.

Rozwiązania technologiczne

5 krok

Od tego, jak zdecydujemy o funkcjonalnościach będzie zależało, jakie oprogramowanie wybierzemy, do tego musimy zdecydować czy chcemy open source czy komercyjne rozwiązanie

Oprogramowanie otwarte zalecane przez DOAJ:

[Drupal](#) (38 instalacji)

[HyperJournal](#)

[Open Journal Systems](#) (ponad 11 tys. implementacji; [map](#))

[Scholarly Exchange](#)

Ponadto musimy rozwiązać problemy związane z: hostingiem, backupem, domeną, archiwizacją, zapewnieniem stabilności systemu oraz integralności czasopisma,

Zob. szczegóły w przewodniku http://www.developing-oa-journals.org/Guide_to_developing_oa_journals.pdf.

Standardy

6 krok

Czasopismo powinno stosować wysokie standardy w zakresie:

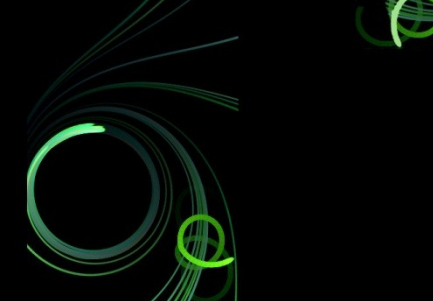
- jakości recenzowania
- terminowości publikowania
- stosowania międzynarodowych konwencji edytorskich (stosowania i zapisu cytatów, bibliografii załącznikowych, itd.)
- metadanych dla każdego obiektu (szczególnie unikalnych identyfikatorów obiektów cyfrowych)
- etyki publikowania
- przestrzegania praw autorskich
- formatów plików (pdf, TEX i inne)
- polityki upowszechniania i zabezpieczenia zasobu
- technik publikacyjnych i komunikacyjnych (dedykowane platformy, tradycyjnie przyjęte funkcjonalności).

Zob.: [Guidelines for Scientific Publishing - University of Oxford](#), ICSU Press 1999. Tryb dostępu: www.bodley.ox.ac.uk/guidelines.pdf.

Elsevier open access

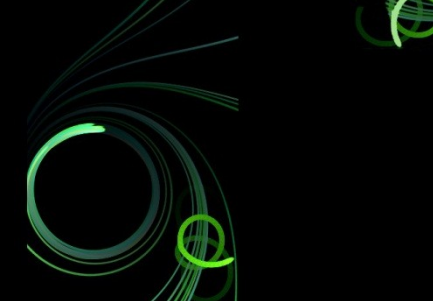
Widoczność w sieci i środowisku

7 krok

- Profesjonalna strona czasopisma. Koniecznie wersja anglojęzyczna czasopisma (choćby abstrakty i słowa kluczowe dla międzynarodowych baz danych).
- Informacja w sieciach dla naukowców scientific networks ([ResearchGate](#), [The Science Network](#), iProfesor) i na forach dyskusyjnych.
- Wejście na międzynarodowe listy czasopism (DOAJ, [Elektronische Zeitschriftenbibliothek EZB](#), [ERIH](#), Thomson Scientific Master Journal List i inne)
- Włączenie do indeksów cytowań ([Indeksy cytowań Thomson Reuters](#), [Scopus](#), Google Scholar, MathSciNet Reference Citations i inne)
- Włączenie do dziedzinowych baz danych firm komercyjnych (Thomson Reuters, Ebsco, Elsevier, Ovid, ABI, ProQuest, Springer i innych)
- Archiwizacja i zapewnienie trwałości materiałów w repozytorium instytucjonalnym.
- Informacja w bazach danych MNiSW (nowy system informacji o szkolnictwie wyższym [POL-on](#) i [Polska Bibliografia Naukowa](#))
- Ulotki, plakaty na konferencjach, seminariach, spotkaniach roboczych, zespołach ekspertów.
- Komunikacja przez media społecznościowe (blogi naukowe).
- Komunikaty dla szerszej społeczności: szczególnie PAP Nauka.

Długoterminowa archiwizacja

8 krok

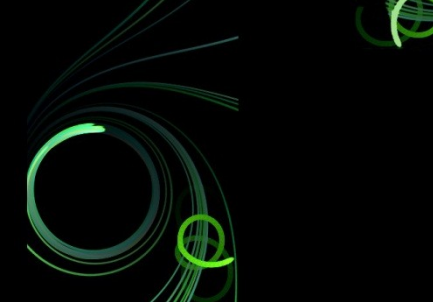
Zapewnienie trwałości czasopismu jest najważniejszym standardem w dobie cyfrowej. Trzeba zadbać o to, by wszystkie artykuły z naszego czasopisma trafiły do archiwum zarządzanego przez bibliotekarzy lub archiwistów akademickich, najlepiej we własnej instytucji.

Bibliotekarze mogą archiwizować wieczyście cyfrowe materiały w:

1. Repozytoriach instytucjonalnych (urodzone cyfrowo)
2. W bibliotekach cyfrowych – **FBC** - (analogowe, retrodigitalizowane)

Nie zalecam do trwałej archiwizacji repozytoriów globalnych, centralnych, ponieważ ich polityka udostępniania wiedzy nie musi się łączyć z wieczystą archiwizacją materiałów. Instytucja macierzysta ma obowiązek przechować wyniki swoich badań wieczyście. Biblioteki będą magazynowały wszystkie obiekty w Krajowym Magazynie Danych (tworzonym w ramach PIONIERA) zgodnie z międzynarodowymi standardami przechowywania obiektów cyfrowych.

Analiza trendów i przyszłych zmian

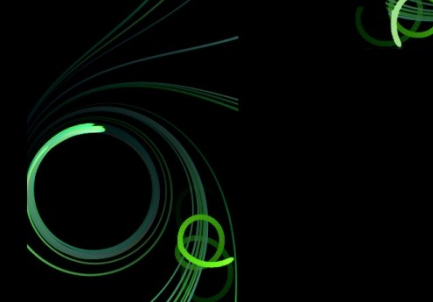

Ponieważ wszystko się nieustannie zmienia, nikt nas nie zwolni z obserwowania trendów pojawiających się w obszarze publikowania naukowego. Dobrze jest obserwować, jakie toczą się dyskusje, jakie powstają wydawnictwa, jakie modele się rodzą, teraz np. toczy się ciekawa debata na temat nowych wskaźników, miar wpływu, oddziaływania takich jak Article-Level-Metrics: <http://article-level-metrics.plos.org/>. Uważa się, że Impact Factor odejdzie do lamusa, technologie pozwalają dziś śledzić każdy artykuł oddzielnie i jego wpływ na badania innych.

Oto przykładowe wskaźniki pomiaru, jakie stosują: PLoS, SAGE, Wiley-Blackwell i inne wydawnictwa:

Granty na transformację czasopism

MNiSW

DUN – upowszechnianie nauki, wnioski należy pisać na marzec lub wrzesień, na przekształcenie czasopisma w elektroniczne i szerokie, otwarte upowszechnianie w internecie treści naukowych; Informacja:

<http://www.nauka.gov.pl/finansowanie/finansowanie-nauki/dzialalnosc-upowszechniajaca-nauke/>.

Index Plus (11 mln w 2012 roku) - którego celem jest nadanie międzynarodowego charakteru polskim czasopismom naukowym lub podniesienie ich międzynarodowej pozycji; jeśli mamy czasopisma tradycyjne, możemy zaaplikować o środki na platformę elektroniczną, przekłady abstraktów na jęz. ang., retrodigitalizację, zatrudnienie ludzi. Terminy składania wniosków marzec lub listopad (trzeba dopytać w ministerstwie). Informacja:

<http://www.nauka.gov.pl/ministerstwo/inicjatywy/programy-ministra/index-plus/ogloszenie-konkursu-na-realizac>

. Na stronie jest lista instytucji, które dostały dotację na transformację, warto ją przejrzeć. Trzeba sprawdzić, czy konkurs będzie realizowany w nowej edycji.

NPRH moduł 3.1. - wprowadzenie elektronicznych wydań w innych wersjach językowych (w szczególności w języku angielskim) najważniejszych czasopism polskiej humanistyki wydawanych dotychczas w języku polskim, w tym także specjalnych numerów czasopism zawierających wybór materiałów szczególnie przydatnych dla czytelników spoza kręgu użytkowników języka polskiego. Wnioski składamy w marcu. Informacja:

<http://www.nauka.gov.pl/ministerstwo/inicjatywy/programy-ministra/narodowy-program-rozwoju-humanistyki/>.

Przykłady transformacji czasopism naukowych

Tallin 2011 “Open Access Workshop Scholarly Society Journals in Transition “:

1. Saskia Franken, Utrecht University Library [The Utrecht experience in transforming society journals](#)
2. Seb Schmoller, the Association for Learning Technology [Making "Research in Learning Technology Open Access"](#)
3. Helle Goldman, Polar Research [Polar Research - Nine months long](#)
4. Kevin Stranack, Simon Fraser University [The PKP Experience in Assisting Scholarly to Transition to Open Access](#)
5. Eleonora Dagienė [Lithuanian Research Journals Moving to Open Access](#)

Workshop "Best Practices in Journal Transition,, 13 May 2009 Bonn, Germany <http://www.knowledge-exchange.info/Default.aspx?ID=433>. (kilka dobrych przykładów).

Open Access Directory:

http://oad.simmons.edu/oadwiki/Journals_that_converted_from_TA_to_OA.

Dziękuję Państwu za uwagę
i zapraszam do zadawania pytań

Bożena Bednarek-Michalska
Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu
EBIB, KOED, SPARC EUROPE, EIFL

Skorzystałam z darmowych wzorników PowerPoint ze stron Presentation Magazine website w zakresie dozwolonego użytku
edukacyjnego , www.presentationmagazine.com